

9. Lyst V. Horlenka do P. Martynovycha vid 11 kvitnya 1887 r. // Arkhiv rukopysiv. – F. 102. – # 14.

10. Lyst V. Horlenka do P. Martynovycha vid 14 sichnya 1888 r. Arkhiv rukopysiv. – F. 102. – # 34.

11. Lyst V. Horlenka do P. Martynovycha vid 23 lystopada 1887 r. // Arkhiv rukopysiv. – F. 102. – # 32.

12. Lyst V. Horlenka do P. Martynovycha vid 5 veresnya 1887 r. // Arkhiv rukopysiv. – F. 102. – # 24.

13. Lyst V. Horlenka do P. Martynovycha vid 5 sentyabrya 1887 h. // Arkhiv rukopysiv. – F. 102. – # 25.

14. Lyst Horlenka do P. Martynovycha vid 5 veresnya 1887 r. // Arkhiv rukopysiv. – F. 102. – # 25.

15. Pro tse detal'nishe: Zabiya I. Vasyli Horlenko i Taras Shevchenko // Ukrayins'ka mova ta literatura v shkoli. – 1992. – # 3–4. – S. 55–56. (Peredmovna do publikatsiyi peredmovy V. Horlenka do povisti T. Shevchenka «Prohulka...». «Z nenadrukovanoyi povisti T. H. Shevchenka»).

УДК 94(477): 271.2-726.2 (17/18)

Світлана Кагамлик

ТВОРЧА СПАДЩИНА ЦЕРКОВНИХ ІЄРАРХІВ УКРАЇНИ РАНЬОМОДЕРНОГО ЧАСУ ЯК КОНСОЛІДУЮЧИЙ ЧИННИК УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я (НА МАТЕРІАЛАХ БОГОСЛУЖБОВИХ І АГІОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ)

Анотація. У статті проаналізовано творчу спадщину українських архієреїв ранньомодерного часу, зокрема праці, які послужили консолідуючим чинником українського православ'я – богослужбові та агіографічні твори. Зроблено висновок, що богословські та агіографічні твори церковних ієрархів виконували важливу місію цілеспрямованої популяризації українських, головним чином київських, святинь та піднесення авторитету українського православ'я. Головним центром їх підготовки та публікації стала Києво-Печерська лавра. З ініціативи та особистої участі Петра Могили з кола діячів очолюваного ним Печерського культурно-освітнього гуртка вийшли фундаментальні богослужбові твори, які були необхідні для виходу з кризи українського православ'я. Вихід чотирьохтомної агіографічної енциклопедії Димитрія Туптала («Життя святих») став найвищим злетом агіографічної писемності в Україні та справив, як і «Patericon» Сильвестра Косова, великий вплив на розвиток літературних пам'яток тогочасної доби. Популярність богослужбових та агіографічних праць головних теоретиків українського православ'я засвідчило їх широке розповсюдження та використання у середовищі різних християнських конфесій.

Ключові слова: Православна Церква, українські архієреї, консолідуючий чинник, богослужбові твори, агіографічні твори, київські святині.

Svitlana Kagamlyk

CREATIVE HERITAGE OF CHURCH HIERARCHS OF THE UKRAINE OF THE EARLY MODERN TIME AS CONSOLIDATING FACTOR OF UKRAINIAN ORTHODOXY (ON MATERIALS OF LITURGICAL AND HAGIOGRAPHIC WORKS)

Abstract. Ukrainian hierarchs of the early modern age left behind a rich creative heritage, which comprised various works by volume, genre and theme. Their analysis demonstrates the multifaceted interests of their authors, which turned out to be diverse in scope, genre and subject works. First of all, they were liturgical and polemical works, which put the actual issues of theological, dogmatic and ritual nature, that arose in the process of inter-confessional polemics. Important hagiographic works, that raised the authority of Ukrainian Orthodoxy, belonged to Ukrainian ecclesiastical writers-bishops. In addition, their works included works of a secular nature - historical, poetic, dramatic, autobiographical works, study guides, works on moral and ethical subjects. This testifies that their creators in their educational and ideological settings went far beyond their spiritual state.

The purpose of this article is an attempt to analyze the creative heritage of the Ukrainian bishops of the early modern age, in particular the works, which served as the consolidating factor of Ukrainian Orthodoxy - liturgical and hagiographic works.

It is concluded, that theological and hagiographic works of church hierarchs were an important consolidating factor of Ukrainian Orthodoxy. They performed an important mission of purposeful popularization of the Ukrainian, mainly Kyiv, shrines and elevating the authority of Ukrainian Orthodoxy. The fundamental liturgical works, that were necessary to overcome the crisis of Ukrainian Orthodoxy, were created from the initiative and personal participation of Peter Mohyla in the circle of the leaders of the Pechersk cultural and educational circle, he headed out. The release of the four-volume hagiographic encyclopedia of Demetrius Tuptala ("The Life of the Saints") became the highest outgrowth of hagiographic writing in Ukraine and made, as so as the Patericon of Sylvester of Kosovo, a great influence on the development of literary monuments of that time. The popularity of the liturgical and hagiographic works of the main theorists of the Ukrainian Orthodoxy has been witnessed by their widespread dissemination and use among various Christian denominations.

Key words: Orthodox Church, Ukrainian bishops, Consolidating factor, Theological works, Hagiographic works, Kiev shrines.

Постановка проблеми. Українські ієрархи ранньомодерного часу залишили по собі багату творчу спадщину, яку склали різноманітні за обсягом, жанром і тематикою твори. Їх аналіз демонструє багатогранність інтересів їх авторів, яка виявилася у різноманітних за обсягом, жанром і тематикою творах. Передусім, це були богослужбові і полемічні праці, в яких ставилися актуальні питання богословського, догматичного і обрядового характеру, що виникали в процесі міжконфесійної полеміки. Українським церковним письменникам-архієреям належали важливі агіографічні твори, які піднімали авторитет українського православ'я. Окрім того, в їх доробку були і праці світського характеру – історичні, поетичні, драматичні, автобіографічні твори, навчальні посібники, твори на морально-етичну тематику. Це засвідчує, що їх творці у своїх просвітницьких і світоглядних установах виходили далеко поза межі свого духовного стану.

В науковій літературі, передусім дорадянського періоду [1; 15; 24; 26], неодноразово зверталися до окремих постатей церковної еліти ранньомодерного часу, розглядалися питання філософсько-світоглядних засад їх творчості, різних напрямів діяльності на теренах України і Росії. Відома низка й сучасних праць, присвячених видатним особистостям на терені церковних досліджень, які мають фундаментальний характер і значну новизну. Зокрема, це праці В. Нічик про Феофана Прокоповича і Петра Могили, М. Кашуби про Георгія Кониського та І. Захари про Стефана Яворського [16; 17; 14; 11]. Існують також сучасні узагальнюючі розробки російських вчених з церковної тематики [3; 7; 23; 25] і біографічні статті польських авторів, присвячені окремим ієрархам «западнорусского» походження [27; 28]. Проте досі не існує синтетичного наукового дослідження, яке б містило системний аналіз літературно-видавничої діяльності українських ієрархів, зокрема її ролі як консолідуючого чинника українського православ'я.

Метою даної статті є спроба проаналізувати творчу спадщину українських архієреїв ранньомодерного часу, зокрема праці, які послужили консолідуючим чинником українського православ'я – богослужбові та агіографічні твори.

Богослужбові твори

З усього спектра літературного доробку українських архієреїв варто насамперед виокремити богослужбові твори, які були необхідні для зміцнення основ православ'я. У них ставилися актуальні питання богословського, догматичного й обрядового характеру. Україна, яка історично й територіально була пов'язана як із Візантією, так і з Заходом, запозичала й полемізувала з їхньою богословською думкою, розбудовуючи власну. Внаслідок цього в Україні на противагу Росії більше наголошувалося на догматиці, завдяки полеміці між православними, католиками й протестантами догмати ставали об'єктом богословського дискурсу.

Головні догматичні твори були зніційовані та здебільшого й безпосередньо підготовлені Петром Могилою, котрий задля виведення Православної Церкви з кризового періоду докладав усіх зусиль для реформування українського церковного життя, зокрема уніфікації богослужбової практики. Із цією метою, ще перебуваючи на становищі архімандрита Києво-Печерської лаври, він у 1629 р. перевидав «Номоканон», до якого написав розгорнуту передмову. Як зазначає В. Нічик, «"Номоканон", що наголошував на пріоритеті й обов'язковості закону, був першим, він передував і "Требнику", і "Катехізису", його впровадження було необхідною передумовою для забезпечення дійовості останніх. Це був єдиний задум, ланки цілісної масштабної праці щодо уніфікації, систематизації й осмислення канону, літургії й догматики, які твердою рукою митрополита вводилися в практику української православної церкви» [17, с. 153].

У тому самому році, що й «Номоканон», з'явився «Летургаріон», або Службеник (1629), метою якого була уніфікація української літургійної практики. 1646 р. зі стін Києво-Печерської друкарні вийшов «Євхологіон або Молитвослов или Требник», який ще називають Великим Требником Петра Могили, — своєрідна церковна енциклопедія (1760 сторінок великого формату), спрямована на систематизацію й уніфікацію церковних обрядів, створених на українських землях.

Проте найбільшим здобутком Петра Могили у сфері православної догматики став вихід фундаментальної праці «Православне сповідання віри» («Великий православний катехізис»). Твір, підготовлений Петром Могилою у спільному авторстві з Ісайєю Трофимовичем-Козловським, 1643 року був схвалений східними патріархами, а 1645 року надрукований у Києво-Печерській лаврі спочатку польською мовою (Zebanie krotkiey nauki o articulach wiary prawoslawno katolickiey), і того самого, 1745 року, у скороченому варіанті книжною українською мовою («Зобраніє короткоє науки о артикулах віри», або «Малий катехізис»).

Богослужбові видання українських церковних авторів були надзвичайно популярними й мали велике поширення. Це, зокрема, засвідчують їх численні передруки. Зокрема, Катехізис Петра Могили печерського видання 1712 р. було передруковано в Чернігові у 1715, 1745 і 1752 роках [13, с. 296-297; 10, № 899, 1512, 1791]. «Акафіст св. великомучениці Варварі», складений Київським митрополитом Іоасафом Кроковським і виданий 1698 р. у Києво-Печерській друкарні, витримав у XVIII ст. аж 27 перевидавань, зокрема в Чернігівській друкарні 1749-го і 1783 років і Почаївській уніатській друкарні 1773 р. [9; 10]. Богословський трактат Сильвестра Косова «Дидаскалія, альбо наука о седми сакраментях, альбо таїнах», виданий 1637 р. у білоруському місті Кутейно, під дещо видозміненими назвами друкувався у різних українських друкарнях: у Кременці 1638 р., у Львові в 1642 р. (на замовлення

єпископа Арсенія Желиборського), в Києві 1657 і 1668 р., в Чернігові 1716 р. [9, № 297, 390, 445; 10, № 911]. Київське видання твору Сильвестра Косова 1668 р. склало частину твору Львівського єпископа Йосифа Шумлянського «Зерцало до преизрєнія і латві йшаго зрозуміня віри святой», що вийшов з Унівської друкарні у жовтні 1680 р. [9, № 591]. «Дидаскалія» справила значний вплив на православну богословську думку: її читання рекомендував у своєму «Літосі» Петро Могила, низка її положень була запозичена Інокентієм Гізелем у творі «Мир з Богом чоловіку», на неї посилався Московський патріарх Адріан в своїй книзі «Остен» [21, с. 28].

Важливо зазначити, що твори київських учених-архієреїв мали популярність не лише у православного населення. Існують дані про те, що ними послуговувалося уніатське духовенство правобережних і західноукраїнських земель у своїй пастирській діяльності. Так, польський шляхтич Адам Синявський в січні 1648 р. зобов'язував пресвітерів у своїх маєтностях вивчати «духовну науку» в уніатського намісника Мелетія Копистенського за київським Требником Петра Могили [6, с. 452-453]. Прикметно, що у 1748 р. друкарня Львівського єзуїтського колегіуму видала книгу Луцького уніатського єпископа Феодосія Рудницького «Vindicato genuini sensus ecclesiae Catholico-Ruthenae», значну частину якої становили уривки з творів київських учених, зокрема Стефана Яворського [10, №1649; 12, с. 230]. Православними київськими виданнями широко користувалися почаївські василіани, що засвідчив список кліросних книг 1835 р., які залишилися після передачі монастиря Православній Церкві. У ньому, зокрема, значилися два Требники Петра Могили й «Акафіст св. великомучениці Варварі» Іоасафа Кроковського друку Києво-Печерської лаври [5, арк. 3 – 3 зв.].

Агіографічні твори

Дуже важливим напрямом літературно-видавничої діяльності української церковної еліти було написання агіографічних творів для цілеспрямованої популяризації українських святих.

Справу укладання житій українських (руських) святих розпочав Петро Могила відповідно до його ідеологічного задуму зміцнення правового становища Православної Церкви та підготовки до видання україномовної Біблії. Для цього він виписав з Афона грецькі рукописні житія святих Симеона Метафраста й сприяв укладенню близько 1643 р. «Канону печерським святим», авторство якого приписують екзарху та протосинкелу Константинопольського патріаршого престолу, ієромонаху Мелетію Сірігу.

Маючи намір видати «Житія святих» — збірник, який, поєднуючи вселенську та місцеву традиції, мав містити також окремі пам'яті лаврським ченцям, Петро Могила особисто (з власного досвіду, бесід із ченцями й очевидцями подій) збирав свідчення про благодатні чудеса в Києво-Печерському монастирі, діяльність його подвижників. Мета цих записок, за

словами Петра Могили, — продемонструвати світу істинність і силу східної (української) Православної Церкви: «как многообразно Бог показывает и в сии последнія времена силу своего пресвятаго Духа, действующую в нашей восточной греческой церкви; отсюда очевидно, что вера наша истинна, ибо для удостоверения всякаго зловерія и отступничества совершаются благодатію Божією сии преславныя и сверхестественныя чудеса» [2, с. 171-178].

В продовження заходів Петра Могили й, очевидно, за його дорученням, з кола діячів очолюваного ним Печерського культурно-освітнього гуртка з друкарні Києво-Печерської лаври вийшло декілька праць, зокрема «Patericon» Сильвестра Косова (1635) і «Teratourgema» Афанасія Кальнофойського (1638). Вони мали на меті довести святість українських святих супроти тверджень деяких польських авторів, які висловлювали сумніви щодо їх святості. Якщо в польськомовному Патеріку Сильвестра Косова мова йшла про подвиги святих, здійснених ними в житті, то «Teratourgema» Афанасія Кальнофойського оповідала про чудеса, які творилися на той час у Печерському монастирі від мощей цих святих. Відомо, що Сильвестр Косов у написанні свого твору широко використав західні джерела, зокрема твори Стрийковського, Баронія, Длугоша [22].

Сучасна дослідниця Н. Сінкевич, проаналізувавши маргіналії та рукописні списки «Патерикона» Сильвестра Косова, дійшла висновку, що до виходу кириличного видання «Патерика Печерського» 1661 р., твір Косова мав великий вплив на подальший розвиток агіографічних творів та літературні пам'ятки тогочасної доби. Так, Лазар Баранович у своїх польськомовних «Житіях святих» використав алегорії Косова – порівняння печерських святих з небесними світилами, а Димитрій Туптало у своїх працях – уміщену в «Патериконі» хронологію руських митрополитів. Фактаж «Патерикону» щодо п'ятиразового хрещення було використано в «Синописі» 1674 р. До середини XVIII ст. твір Сильвестра Косова був дуже поширеним в приватних та монастирських книгозбірнях. Ним користувалися як православні ієрархи й інші духовні особи високого рівня (Стефан Яворський, Феофілакт Лопатинський, Симеон Полоцький) і ченці православних обителей України (зокрема, Києво-Межигірського, Михайлівського Золотоверхого, Новгород-Сіверського та ін. монастирів) та Білорусі (зокрема, Супрасльського, Кутейнського монастирів), так і духовні й світські діячі уніатського і католицького віросповідань [21, с. 177-214].

Крім київського осередку справою звеличення українських святих шляхом видання агіографічних творів опікувалися й у Чернігові. Так, архієпископ Чернігівський і Новгород-Сіверський Лазар Баранович підготував до видання свою польськомовну працю «Zywoty świętych», хоча опублікував її в Києві у 1670 р. Наскільки вказана тематика була близькою видатному діячеві епохи, свідчать його слова в листі до

печерського намісника Антонія Радивилівського: «Я по любви моей летел бы всегда к святому месту, откуда мне досталось перо, — почему я начертал, хотя слабою рукою, о пещерах, о святом Антоние, патроне твоей пречестности» [19, с. 119].

З ініціативи Лазаря Барановича Дмитрій Туптало, на той час проповідник Чернігівського кафедрального монастиря, опублікував у 1677 р. свій перший агіографічний твір «Чуда Девы Маріи», а згодом, 1683 р. у Чернігові — «Руно Орошенное», опис чудес від чудотворного образу Чернігівської Іллінської Богоматері. Вихід цієї праці Лазар Баранович ознаменував своїм віршем, яким привітав автора як послідовника його праці над чудами образу Чернігівської Іллінської Богородиці [20, с. 22].

З переїздом у 1684 р. Дмитрія Туптала в Києво-Печерський монастир останній остаточно перетворюється на головний центр підготовки та видання агіографічних творів. Зусиллями Печерського архімандрита Інокентія Гізеля, а пізніше Варлаама Ясинського, у Києво-Печерській лаврі готувався до видання звід житій українських святих — «Четьї-Мінеї», авторство яких було доручено Дмитрію Тупталі.

Про вихід «Житій Святих» повідомив С. Величковський у своєму «Літописі» під 1689 роком: «Того ж року за архімандритства отця Варлаама Ясинського надруковано вперше в Печерській друкарні і у світ випущено з великою користю для людей першу книгу «Житій святих», складену працею превелебного в Бозі отця Дмитра Савича-Туптала, київського сотниченка, мужа премудрого і повного дару Святого Духу. Починається вона з вересня місяця». На думку І. Жиленко, цей запис засвідчує надзвичайну всенациональну роль «Житій Святих», яка відводилася твору на час підготовки його до видання [8, с. 23].

Укладенню цієї чотирьохтомної агіографічної енциклопедії Дмитрій Туптало присвятив 20 років життя, завершивши її пізніше вже в Ростові в архієрейському сані. Книга мала цілу низку перевидань: у Києві — в 1695, 1696, 1697, 1700, 1702, 1705, 1711, 1714, 1716 і 1764 роках, і в Москві — у 1759, 1762, 1764 і 1767 роках. [9; 10].

Праця Дмитрія Туптала була надзвичайно популярною на українських землях, уривки з неї використовували навіть представники інших віросповідань. Так, Львівська католицька друкарня братства св. Трійці 1757 р. надрукувала твір Клементя Ходкевича «Gloria martyris [...] Clementis Romani Pontificis», яка містила в латинському перекладі текст Життя Кирила і Мефодія з «Книги житій» Дмитрія Туптала київського видання 1700 р. [10, № 2022].

Ураховуючи великий попит громадськості, Печерський архімандрит Тимофій Щербацький іще 1740 р. просив у російської влади дозволу перевидати «Житія святих» Дмитрія Туптала разом із «Патериком Печерським». При цьому він наголошував на особливій потребі у цих книгах: «многі люди по

своей горливости и усердію к Богу и святым угодникам Его для содержания и чтенія в пользу душевную своего спасенія желают иметь, а таких книг за давностію времени, как напечатались, везде уже сыскать невозможно» [18, ст. 627]. Після тривалого процесу виправлення твору, який перейшов до рук «справщиків» Московської синодальної контори, «Четьї-Мінеї» у 1759 р. надрукувала сама Москва з передмовою Григорія Полетики [12, с. 70-71]. Надалі відомі лише московські видання цього твору — у 1762, 1764 і 1767 років.

Висновки. Отже, богословські та агіографічні твори церковних ієрархів були важливим консолідуючим чинником українського православ'я. Вони виконували важливу місію цілеспрямованої популяризації українських, головним чином київських, святих та піднесення авторитету українського православ'я. Головним центром їх підготовки та публікації стала Києво-Печерська лавра. З ініціативи та особистої участі Петра Могили з кола діячів очолюваного ним Печерського культурно-освітнього гуртка вийшли фундаментальні богослужбові твори, які були необхідні для виходу з кризи українського православ'я. Вихід чотирьохтомної агіографічної енциклопедії Дмитрія Туптала («Житія святих») став найвищим злетом агіографічної писемності в Україні та справив, як і «Patericon» Сильвестра Косова, великий вплив на розвиток літературних пам'яток тогочасної доби. Популярність богослужбових та агіографічних праць головних теоретиків українського православ'я засвідчило їх широке розповсюдження та використання у середовищі різних християнських конфесій.

1. Абрамов Н. Иоанн Максимович, митрополит Тобольский и Сибирский. — Спб., 1850;

2. Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссией для разбора древних актов. — Ч. I. — Т. VII. — К., 1872. — 816 с.

3. Буранок О. М. Русская литература XVIII века: Петровская эпоха. Феофан Прокопович. М.: Флинта, 2005. — 464 с.

4. Голубев С.Т. Лифос — полемическое сочинение, вышедшее из Киево-Печерской типографии в 1744 году // Архив Юго-Западной России. — Ч.1. — Т.IX. — К., 1893.— С. 1-147.

5. Державний архів Тернопільської області, ф. 258, оп.3, спр.68.

6. Довбищенко М. Епізоди з історії унії в Перемишльській єпархії середини XVII ст. (за матеріалами Перемишльського державного архіву) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. — Вип. 6. — Дрогобич, 2002. — С. 446-454.

7. Живов В.М. Язык и культура в России XVIII века. — М., 1996. — 591 с.

8. Жиленко І. В. Автобіографія святителя Дмитрія Савича (Туптала) // Могилянські читання: Збірник наукових праць. — 2007. — К., 2008. — С. 19-30.

9. Запаско Я.П., Ісаєвич Я.Д. Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні. У двох томах, трьох книгах. — Кн. 1. 1574-1700. — Львів: Вища школа, 1981. — 131 с.
10. Запаско Я.П., Ісаєвич Я.Д. Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні. У двох томах, трьох книгах. — Кн. 2, ч.1. 1701-1764. — Львів: Вища школа, 1984. — 136 с.
11. Захара І. Стефан Яворський. — Львів: Каменяр, 1991. — 112 с.
12. Кагамлик С.Р. Києво-Печерська лавра: світ православної духовності і культури (XVII–XVIII ст.). — К: НПІКЗ, 2005. — 552 с.
13. Каменева Т. Черниговская типография, ее деятельность и издания // Труды ГБ СССР. — 1959. — Т. 3. — С. 224-383.
14. Кашуба М. Георгій Кониський, світогляд та віхи життя. — К., 1999. — 228 с.
15. Крыжановский Е. Феофан Прокопович и Варлаам Ванатович // Труды Киевской духовной академии. — 1861. — №. I. — С. 267-315.
16. Ничик В. Феофан Прокопович. — М.: «Мысль», 1977. — 192 с.
17. Нічик В. Петро Могила в духовній історії України. — К.: Український Центр духовної культури, 1997. — 328 с.
18. Описание документов и дел, хранящихся в архиве святейшего правительствующего Синода. — Т. 20 (1740 г.). — СПб., 1908. — 1216 стб.
19. Письма преосвященного Лазаря Барановича. — Чернигов, 1865. — 260 с.
20. Радишевський Р., Свербигуз В. Іван Мазепа в сарматсько-роксоланському вимірі високого бароко. — К.: Вид. центр «Просвіта», 2006. — 551 с.
21. Сінкевич Н. «Патерикон» Сильвестра Косова: переклад та дослідження пам'ятки. — К.: «Фенікс», 2013. — 712 с.
22. Сінкевич Н. Коло читання та ієрархія авторитетів церковного інтелектуала Могилянської доби: декларовані і реальні джерела «Патерикону» Сильвестра Косова // Православ'я в Україні. — К., 2011. — С. 444–464.
23. Смолич И.К. Русское монашество. 988-1917. — М.: ЦНЦ «Православная энциклопедия», 1997. — 603 с.
24. Терновский Ф. Митрополит Стефан Яворский. (Библиографический очерк) // Труды Киевской духовной академии. — 1864. — № 1 — С. 36-79, № 3. — С. 237-290, №6 — С. 137-186.
25. Федотова М. Эпистолярное наследие Дмитрия Ростовского. Исследования и тексты. — М.: Индрик, 2005. — 384 с.
26. Шляпкин И. А. Св. Димитрий Ростовский и его время (1651–1709). — СПб., 1891. — 581 с.
27. Mironowicz A. Metropolita Jyzef Nielubowicz Tukalski. — Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne, 1998. — 128 s.
28. Mironowicz A. Sylwester Kossow, wiadyka białoruski, metropolita kijowski. — Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne, 1999. — 144 S.

References

1. ABRAMOV N. (1950). Ioann Maksimovich, mitropolit Tobol'skiy i Sibirskiy [Ioann Maximovich, Metropolitan of Tobolsk and Siberian]. Monography. SPb. (in Russian).
2. Arhiv Yugo-Zapadnoy Rossii, izdavaemyiy Komissiey dlya razbora drevnih aktov (1872). Collection of documents. Ch.1. T. 7. Kiev. 816 s (in Russian).
3. BURANOK O. M. (2005). Russkaya literatura XVIII veka: Petrovskaya epokha. Feofan Prokopovich [Russian literature of the XVIII century: the Petrine era. Theophanes Prokopovich]. Monography. Moscov. Flinta. 464 s. (in Russian).
4. GOLUBEV S.T. (1893). Lifos — polemicheskoye sochineniye, vyshedsheye iz Kiyev-Pecherskoy tipografii v 1744 godu [Lifos is a polemic composition that came from the Kiev-Pechersk printing house in 1744]. Article. Arhiv Yugo-Zapadnoy Rossii. Ch.1. T. 9. Kiev. S. 1 - 147 (in Russian).
5. Derzhavny Arkhiv Ternopil Oblast. Fond 258. Opy 3. Sprava 68.
6. DOVBYSHCHEK M. (2002). Epizody z istoriyi uniyi v Peremyshl's'kyi yeparkhiyi seredyny XVII st. (za materialamy Peremyshl's'koho derzhavnogo arkhivu) [Episodes from the history of the union in the Przemysl eparchy of the middle of the XVII century (on materials of the Przemysl State Archive)]. Article. Drohobyt's'kyy krayeznavchyy zbirnyk. Whip 6. Drohobych. S. 446-454 (in Ukrainian).
7. ZHIVOV V.M. (1996). YAzyk i kul'tura v Rossii XVIII veka [Language and Culture in Russia in the 18th Century]. Monography. Moscov. 1996. 591 s. (in Russian).
8. ZHYLENKO I. V. (2007). Avtobiohrafiya svyatyatelya Dymytriya Savycha (Tuptala) [Autobiography of St. Dimitri Savich (Tuptala)] Article. Mohylyans'ki chytannya. Zbirnyk naukovykh prats. Kyiv. S. 19-30 (in Ukrainian).
9. ZAPASKO YA.P., ISAYEVYCH YA.D. (1981) Pam'yatky knyzhkovoho mystetstva: Kataloh starodrukiv, vydanykh na Ukrayini [Monuments of book art: Catalog of old printed books published in Ukraine]. Directory. U dvokh tomakh, tr'okh knyhakh. Knyga 1. 1574-1700. L'viv. Vyshcha shkola, 1981. 131 s. (in Ukrainian).
10. ZAPASKO YA.P., ISAYEVYCH YA.D. (1984) Pam'yatky knyzhkovoho mystetstva: Kataloh starodrukiv, vydanykh na Ukrayini [Monuments of book art: Catalog of old printed books published in Ukraine]. Directory. U dvokh tomakh, tr'okh knyhakh. Knyga 2. Ch. 1. 1701-1764. L'viv. Vyshcha shkola, 1981. 136 s. (in Ukrainian).
11. ZAKHARA I. (1991). Stefan Yavors'kny [Stefan Yavorsky]. Monography. L'viv. Kamenyar. 112 s. (in Ukrainian).
12. KAHAMLYK S.R. (2005). Kyievo-Pechers'ka lavra: svit pravoslavnoyi dukhovnosti i kul'tury (XVII – XVIII st.) [Kyiv Pechersk Lavra: the world of Orthodox spirituality and culture (XVII - XVIII centuries)]. Monography. Kyiv. NPIKZ. 552 s. (in Ukrainian).

13. KAMENEVA T. (1959). Chernigovskaya tipografiya, yeye deyatelnost' i izdaniya [Chernigov printing house, its activities and publications]. Article. Trudy GB SSSR. T.3. S. 224-383. (in Russian).
14. KASHUBA M. (1999). Heorhiy Konysky, svitohlyad ta vikhy zhyttya [Georgy Konysky, world outlook and milestones of life]. Monography. Kyiv. 228 s. (in Ukrainian).
15. KRYZHANOVSKIY YE. (1861). Feofan Prokopovich i Varlaam Vanatovich [Feofan Prokopovich and Varlaam Vanatovich]. Article. Trudy Kiyevskoy dukhovnoy akademii. № 1. S. 267-315. (in Russian).
16. NICHIK V. Feofan Prokopovich [Feofan Prokopovich]. Monography. Moscow. «Mysl'». 192 s. (in Russian).
17. NICHYK V. (1997). Petro Mohyla v dukhovniy istoriyi Ukrainy [Petro Mohyla in the spiritual history of Ukraine]. Monography. Kyiv. Ukrainyky Tsentru dukhovnoyi kul'tury. 328 s. (in Ukrainian).
18. Opisaniye dokumentov i del, khranyashchikhsya v arkhive svyateyshego pravitel'stvuyushchego Sinoda (1908). Directory. T. 20 (1740). SPb. 1216 stb. (in Russian).
19. Pys'ma preosvyashchenoho Lazarya Baranovycha (1865). [The Letters from Reverend Lazar Baranovich]. Collection of documents. Chernihov. 260 s. (in Russian).
20. RADYSHEVS'KYI R., SVERBYHUZ V. (2006). Ivan Mazepa v sarmat-sko-roksolans'komu vymiri vysokoho baroko [Ivan Mazepa in the Sarmatian-Roxolan dimension of the high baroque]. Monography. Kyiv. Vyd. tsentr «Prosvita». 551 s. (in Ukrainian).
21. SINKEVYCH N. (2013). «Paterikon» Sylvestra Kosova: pereklad ta doslidzhennya pam'yatky ["Patericon" of Sylvester Kosova: translation and research of the monument]. Monography. Kyiv. «Feniks». 712 s. (in Ukrainian).
22. SINKEVYCH N. (2011). Kolo chytannya ta iyerarkhiya avtorytetiv tserkovnoho intelektualna Mohylans'koyi doby: deklarovani i realni dzhherela «Paterikonu» Sylvestra Kosova [The circle of reading and the hierarchy of authority of the church intellectual of the Mohyla Age: the declared and real sources of the "Patericon" by Sylvester Kosov]. Article. Pravoslav'ya v Ukraini. Kyiv. S. 444-464 (in Ukrainian).
23. SMOLICH I.K. (1997). Russkoye monashestvo [Russian monasticism]. Monography. Moscow. TSNTS «Pravoslavnaya entsiklopediya». 603 s. (in Russian).
24. TERNOVSKIY F. (1864). Mitropolit Stefan Yavorskiy. (Bibliograficheskiy ocherk) [Metropolitan Stefan Yavorsky (Bibliographical sketch)]. Article. Trudy Kiyevskoy dukhovnoy akademii. № 1. S. 36-79. № 3. S. 237-290. №6. S. 137-186. (in Russian).
25. FEDOTOVA M. (2005). Epistol'yarnoye naslediyе Dimitriya Rostovskogo. Issledovaniya i teksty [Epistolary heritage of Dimitry of Rostov. Studies and texts]. Monography. Moscow. Indrik. 384 s. (in Russian).
26. SHLYAPKIN I. A. (1891). Sv. Dimitriy Rostovskiy i yego vremya (1651-1709) [St. Dimitry Rostovskiy and his time (1651-1709)]. Monography. SPb. 581 s. (in Russian).
27. MIRONOWICZ A. (1998). Metropolita Jyzef Nielubowicz Tukalski. Monography. Bialystok. Bialoruskie Towarzystwo Historyczne. 128 s. (in Polish)
28. MIRONOWICZ A. (1999). Sylwester Kossow, wiadyka bialoruski, metropolita kijowski. Monography. Bialystok. Bialoruskie Towarzystwo Historyczne. 144 S. (in Polish).

УДК 316.422(477)

Валентина Петрикова

УКРАЇНА У СВІТОВІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ СПІЛЬНОТІ: ВИТОКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ ІНФОРМАТИКИ

Анотація. У статті поставлено проблему дослідження витоків теорії та практики інформації в Україні на початку ХХ століття. Сформульовано гіпотезу відносно цілеспрямованості вітчизняної, переважно соціогуманітарної науки, на підсумування накопиченого знання за історичний час державотворення української нації. Окреслено погляди корифеїв української науки про завдання першої ваги в справі наукової діяльності по створенню різних типів та видів інформаційних (бібліографічних) джерел. Окремо висвітлено діяльність Української Академії наук (УАН) в період її організаційного структурування 1918-1932 роках на шляху створення інформаційної бази національної науки - «українського бібліографічного репертуару». Зупинено увагу на адміністративних заходах УАН по структуруванню наукових інститутів, комітетів комісій, бюро та надання їм функцій бібліографічного підсумування тематичних та галузевих напрямів української науки. Виявлено особливості бібліографічної стратегії УАН, як уособлено національної в порівнянні з інформаційною стратегією США в напрямі комунікаційних технологій 1930-х років. Наведені факти історичного контексту відносно перших паростків організації системної бібліографічної діяльності в Україні дозволили створити оригінальне, соціогуманітарне знання відносно становлення національної школи інформатики в Україні на чолі з академіком В.Глушковим у другій половині ХХ століття. Перспективність такого наукового бачення історії інформатики в Україні обумовлена сучасними дослідженнями в галузі філософії інформації.

Ключові слова: Бібліографічна Комісія, інформація, інтелектуальні системи, Українська Академія наук, український бібліографічний репертуар.